

IMPACTUL ARMATEI ROMÂNE ASUPRA VIEȚII COTIDIENE DIN BASARABIA (ANII 1930)

Colonel (r.) drd. Aurel FONDOS

*Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8405-2745>

DOI: 10.55535/GMR.2025.1.14

The article presents the impact of the Romanian Armed Forces, as a state institution, not only on the daily life in Bessarabia during the 1930s, but also on Romanian society as a whole. Thus, the factors and means by which the military institution contributed, to a certain extent, to the change in the way of life in both rural and urban environments are discussed. In approaching the topic, certain elements have been taken into account as follows: the interwar national construction programme; the multi-ethnic identity configuration; the management and interaction in the cultural, economic, educational fields; the recruitment and the military service; the hygiene and health care. Interpreted unitarily, the mentioned elements had the role of modernizing the daily life of the province. The research objective is to provide an overview of the way the Armed Forces managed to meet the challenges specific to the region.

Keywords: Bessarabia; Romanian Armed Forces; national construction; modernization; interwar period;

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

PRELIMINARII

Prezentarea influenței organismului militar pentru fiecare domeniu fundamental al vieții cotidiene românești, dar și a interacțiunii Armatei Române cu populația din Basarabia a vizat modul în care Armata, ca instituție a statului, s-a poziționat și a reacționat în fața diverselor categorii de provocări specifice regiunii. Deși, în literatura de specialitate, subiectul în cauză, fără diferențiere de perioada de referință, este abordat sumar, dispart și parțial, totuși sarcina de cercetare a fost posibil de realizat în baza lucrărilor unor cercetători consacrați în domeniu, precum Dimitrie Gusti, Gheorghe Palade, Ion Valer Xenofontov, Oana-Maria Mitu, Octavian Țicu ș.a. Totodată, în calitate de material factologic, sursele inedite depistate de autor în fondurile de arhivă ale Agenției Naționale a Arhivelor de la Chișinău, dar și în presa de epocă au fost utile și relevante.

Datorită caracteristicilor sale complexe, studiul privind impactul instituției militare în viața cotidiană, dar și aportul acesteia la construcția identitară a comunităților din provincia românească merită o atenție aparte, deoarece ele sunt incluse în strategiile și instrumentele utilizate pentru construcția națiunii românești, de către statul român, în cei 22 de ani, în Basarabia aflată sub administrație românească.

În perioada anilor 1920-1940, în cadrul realizării programului interbelic de (re)construcție națională, principalele roluri le-au revenit structurilor de securitate, care au avut menirea de a monitoriza desfășurarea procesului de coeziune și consolidare a statului, prin asigurarea protecției majorității naționale de etnie română, în raport cu cei ce nu acceptau forma de guvernare a statului întregit și nu executau imperativul guvernării. Acest program a dispus de aplicabilitate pentru Basarabia odată cu intrarea trupelor române, la 12 ianuarie 1918. Tocmai din aceste considerente, relevanța cotidiană a Armatei Române a oferit autorităților și comunităților o prezență publică, dar și un avantaj suplimentar privind interacțiunea cu societatea din mediul urban și rural.

Studiul privind impactul instituției militare în viața cotidiană, dar și aportul acesteia la construcția identitară a comunităților din provincia românească merită o atenție aparte, deoarece ele sunt incluse în strategiile și instrumentele utilizate pentru construcția națiunii românești, de către statul român, în cei 22 de ani, în Basarabia aflată sub administrație românească.

Rolul armatei avea sa fie acela de a prelua, continua ori completa segmente ale procesului de uniformizare a diferențelor mentale și comportamentale ale minorităților naționale și de a oferi o bază comună de relaționare pentru subiecții cărora li se adresa în mod direct.

Totodată, Armata a deținut și cel mai înalt loc în simbolistica instituțiilor de stat, fiind alăturată Școlii și Bisericii Ortodoxe Române (fapt inclus în Constituția României din anul 1923), în formarea atitudinilor civice și morale, creatoare de spirit național. Rolul armatei avea sa fie acela de a prelua, continua ori completa segmente ale procesului de uniformizare a diferențelor mentale și comportamentale ale minorităților naționale și de a oferi o bază comună de relaționare pentru subiecții cărora li se adresa în mod direct. Atât prin acest fapt, cât și prin extinderile comunitare pe care încerca să le practice, instituția militară urmărea să destindă blocajele de comunicare și să diminueze contururile identitare de până la război (Mitu, 2021, p. 244).

În această abordare, prioritară pentru populația românească din Basarabia a fost condiționarea rolului fixat al Armatei prin ramificarea activității acesteia în două direcții de bază: „socializarea și cultivarea spiritului de egalitate și fraternitate, crearea unor legături spirituale la nivelul individualităților și a unui sentiment de apartenență la o singura colectivitate”, respectiv „formarea loialității față de instituțiile publice centrale, în raport cu preceptele și interesele statului național român.” (Ib., p. 247).

INSTITUȚIA MILITARĂ: REPER AL EDUCAȚIEI PATRIOTICE ȘI CULTURALE

Determinate de nivelul de subdezvoltare a comunităților rurale ale Basarabiei, direcțiile de interes ale programului de românizare, precum și necesitățile lui operaționale aveau ca scop normalizarea situației la nivel societal. La nivelul practic al funcției pe care erau îndatorați să o îndeplinească, primind în grijă tineri neștiutori de carte și nesocializați în vreun alt mediu formativ oficial, ofițerii își vedeau dificilă misiunea educativă. Una dintre cele mai vizibile probleme ridicate de analfabetismul trupelor era neputința sistemului militar de a suplimenta comunicarea ce avea loc între ofițeri și soldați. Procesul de modelare a conștiinței naționale, la nivelul instituției militare, consta în consolidarea relațiilor interetnice și în construcția națională a statului românesc.

Dintre cele trei entități sociale, culturale și instructive menționate, Școala și Biserica asigurau debutul și continuitatea în ceea ce priveau formarea și practicarea sentimentului național, în timp ce Armata

oferea suplینire de factură școlară, asigura fluiditatea fundamentală a practicii culturale și deschidea calea activităților culturale (Gusti, 1946, p. 212). Interacțiunea dintre Armată și alte componente specifice sferei culturale instituționalizate demonstra contribuția la închegarea conexiunii dintre autoritatea militară și populație, care a fost determinantă, în mare parte, în cadrul asociațiilor culturale, muzicale și sportive.

Într-o Basarabie cu o conștiință românească incomplet dezvoltată, caracterizată de lipsa unei presiuni etnice românești, reabilitarea elementelor identitare tradiționale, precum și dezvoltarea treptată a autorității morale a Statului urmau să se întreprindă prin filtrul tinerilor trecuți prin serviciul militar.

Această realitate a fost creionată în 1918, atunci când intrarea trupelor românești pe teritoriul Basarabiei a necesitat însoțiri explicative, care să o legitimeze în ochii populației și să asigure, astfel, limite acceptabile unei ordini sociale deja dezechilibrate de război și imixtiunile bolșevice. În provincie, nu au fost așadar trimiși doar soldați, ci și preoți, învățători militari, care au avut rolul de a explica populației însemnătatea acțiunii Armatei Române (Palade, 2010, p. 39). Din aceste considerente, necesitatea de a organiza un proces integrat de instruire a structurilor și componentelor relatate a reprezentat o directivă a Marelui Stat Major al Armatei Române. De exemplu, în *ordinul Marelui Stat Major, Secția 5-a, Nr. 2635 din 8 decembrie 1938* se indica tuturor ofițerilor activi ce îndeplineau funcția de perfect de județ să participe la instrucția ofițerilor pe garnizoană (ANA, F. P-339, Înv. 1, d. 3468, f. 4).

Totodată, în anii '30, diversele aspecte ale vieții cotidiene au devenit preocupări ale autorităților în ceea ce privea implementarea programului de integrare a populației minoritare a Basarabiei în sistemul de stat românesc. Complexitatea acestui program de integrare interacționa eficient cu unele capacități ale Armatei, precum vigilența, cercetarea și colectarea informației, acțiuni de control și reacție, comunicarea cu localnicii la îndeplinirea unor lucrări de interes comunitar, acestea fiind considerate productive pentru procesul de reconstrucție identitară regională.

Astfel, Armata, împreună cu alte structuri de forță, au examinat cu interes sporit modul în care se desfășurau, în rândul minorităților ortodoxe (rușilor, ucrainenilor, bulgarilor și găgăuzilor), cerințele

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Necesitatea de a organiza un proces integrat de instruire a structurilor și componentelor relatate a reprezentat o directivă a Marelui Stat Major al Armatei Române. De exemplu, în ordinul Marelui Stat Major, Secția 5-a, Nr. 2635 din 8 decembrie 1938 se indica tuturor ofițerilor activi ce îndeplineau funcția de perfect de județ să participe la instrucția ofițerilor pe garnizoană.

obligatorii de integrare lingvistică, educațională ori culturală, căutând să corespundă noilor principii naționale (Mitu, p. 289). Cu referință la alte entități comunitare ce nu se încadrau în profilul ortodox major, se evidențiau germanii și evreii din centrul și sudul Basarabiei.

În ceea ce privește relațiile și configurația multiethnică din Basarabia, s-a observat că amplasarea Armatei Române în Basarabia a stimulat comunitățile provinciale să depună eforturi din ce în ce mai intense la îmbunătățirea modului de trai.

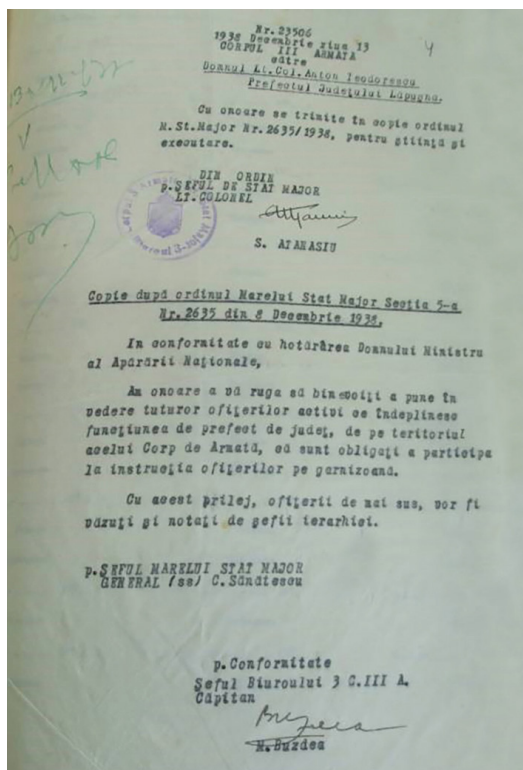

Foto 1: Copie după ordinul Marelui Stat Major, Secția 5-a, nr. 2635 din 8 decembrie 1938 (Ib.).

În ceea ce privește relațiile și configurația multiethnică din Basarabia, s-a observat că amplasarea Armatei Române în Basarabia a stimulat comunitățile provinciale să depună eforturi din ce în ce mai intense la îmbunătățirea modului de trai (Țicu, 2018).

IMPLICAREA ARMATEI ÎN PROCESUL DE INTERACȚIUNE ÎN DOMENIILE CULTURAL, EDUCAȚIONAL ȘI ECONOMIC

Complexitatea capacităților funcționale ale Armatei Române a facilitat pe deplin realizarea unor obiective ale Planului de construcție națională în perioada de referință. Prin urmare, atât disponibilitatea

de reacție a Armatei în diverse situații de urgență, cât și organizarea punctuală a unui plan de acțiune socio-culturală privind sprijinul militar de construcție națională în Basarabia și de a lega relații de bună colaborare în suportul administrației române din teritoriu s-au desfășurat în bune condiții.

Concomitent cu alte atribuții regulamentare și responsabilități privind executarea Planului de construcție națională în județele basarabene, trebuie menționat că unele acțiuni întreprinse în mod organizat de Armată de la începutul perioadei interbelice au constat în detașarea unui personal specializat (ofițeri, învățători și preoți de regiment), care să aibă o contribuție directă la activitățile de alfabetizare românească. Acestea au vizat tineretul cu vârstă de înrolare, dar, în lipsa unui aparat de stat care să acopere necesitățile intervențiilor imediate de românizare a populației regionale, personalul militar a fost utilizat și pentru instruirea civililor (Mitu, p. 316).

Reprezentanții Armatei au realizat un număr de activități culturale bine structurate și eficiente. Contribuția și abnegația personalului militar românesc au fost corect gestionate de către autorități prin crearea primelor cămine culturale. Unul din primele cămine culturale românești din sudul Basarabiei a fost înființat la 28 aprilie 1920, în comuna Selemet, din județul Tighina, sub îndemnul direct ale sublocotenentului Marin Georgescu, adjutantul Regimentului 15 Obuziere (Ib.). Ofițerul a avut inițiativa de a întruni autoritățile, cadrele didactice și preoții comunei ce găzduiau Regimentul și de a lansa un apel către aceștia, căutând să le explice tuturor importanța scopului național, necesitatea de redescoperire identitară a „românității pure” și aportul calității organizate a activităților culturale (Ib.). În această ordine de idei, s-a constatat că sublocotenentul Georgescu a ales ca, în documentele de constituire a căminului, să completeze precizările pur administrative cu mențiuni oarecum contrastante, ce indicau, spre exemplu, că așezământul avea să urmărească în mod specific „renașterea horei, pentru că în ea trăiesc limba, gluma, poezia, sufletul nostru”, ilustrând modelele de atașare identitară pe care le crea/amplifica retorica națională în personalitățile militare ce activau drept agenți ai programului de reconstrucție a conștiinței colective (Palade, 2010, pp. 58-59).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Unele acțiuni întreprinse în mod organizat de Armată de la începutul perioadei interbelice au constat în detașarea unui personal specializat (ofițeri, învățători și preoți de regiment), care să aibă o contribuție directă la activitățile de alfabetizare românească.

În Chișinău, cel de-al doilea oraș al României întregite după numărul populației, a fost creat Liceul Militar „Regele Ferdinand I”, care a reprezentat „o instituție de învățământ cu profil militar cu o puternică miză ideologică, națională și de asigurare a securității statului românesc întregit”.

Cu o astfel de perseverență, a continuat constituirea centrelor culturale în Basarabia. În acest sens, contribuțiile morale și materiale ale Armatei s-au dovedit a fi eficiente și au stat la baza deschiderii în Basarabia a unuia dintre primele despărțăminte (secții) cultural-spirituale din întreaga provincie. Apărut la Cetatea Albă, se pare că a fost cel dintâi Cerc cultural din Basarabia (Iliescu, 1928, pp. 44-45) și ceea ce avea să devină ulterior prima filială basarabeană a „Astrei”. În continuare, acest izvor spiritual a performat cu o mulțime de inițiative culturale organizate în provincie la mijlocul anilor '20. Cu abnegație și inițiativă, în avangarda acestor acțiuni s-au aflat în mod neîntrerupt reprezentanți ai elitei militare.

În vâltoarea acestui proces de promovare a valorilor cultural-spirituale românești, în Basarabia a fost recunoscută public activitatea căpitanului Mihail Dumitrașcu din cadrul Regimentului 30 Infanterie „Matei Basarab”, încartiruit la Cetatea Albă, devenind, apoi, drept promotor al celorlalte forme incipiente de culturalizare românească din provincie (Petrescu, 2008, p. 20). Istoriografia de specialitate leagă contribuția fondatoare a acestui militar de deschiderea, în 1925, a altor patru așezăminte culturale: „Regimentul 28 Infanterie Ismail”, „Batalion Vânători Tighina”, „ASTRA Tighina” („Tighina-județ”) și „Tighina-oraș” (Iliev, 2013, p. 91). Animați de căpitanul Dumitrașcu, ofițerii Regimentului 28 Infanterie din orașul Ismail își constituiau, la 1 ianuarie 1925, organizația astristă, deschizând câte un cerc cultural și câte o bibliotecă pentru fiecare dintre cele 14 companii. Formându-și patrimoniul cu ajutorul Comitetului Central din Sibiu, fiecare dintre aceste biblioteci era frecventată de cca 100-150 de soldați (Petrescu, 2008, p. 21). De asemenea, în județul Lăpușna, căminele culturale au fost implicate în ajutorarea concentrărilor și a înzestrării militare (Xenofontov, 2023-b, p. 30).

În Chișinău, cel de-al doilea oraș al României întregite după numărul populației, a fost creat Liceul Militar „Regele Ferdinand I”, care a reprezentat „o instituție de învățământ cu profil militar cu o puternică miză ideologică, națională și de asigurare a securității statului românesc întregit.” (Xenofontov, 2023-a, p. 590).

Pe parcursul anilor '30, autoritatea și capacitățile specifice ale Armatei au continuat efortul de construcție națională, fiind focusate pentru a deveni un fundament între Armată și populația basarabeană,

dar și un instrument de conlucrare între structurile militare și celelalte instituții cultural-spirituale ale Statului. Scopul era acela de a forma, la nivelul conștiinței populare, asocieri mentale reflexe între Armată, Școală, Biserică și Stat, între preceptele și învățămintele specifice fiecăreia în parte și canoanele universale ale conștiinței identitare naționale românești (Gusti, 1946, p. 212).

ACTIVITĂȚI DE UTILITATE SOCIALĂ REALIZATE CU PARTICIPAREA ARMATEI

La începutul anilor '30, statul întregit a sporit radical acțiunile privind eficientizarea funcționării acestui program strategic sub forma implicării forțelor armate în acțiuni sociale de natură spirituală și materială (Mitu, p. 311). În acest sens, realitatea a fost confirmată de unele cadre ofițerești care susțineau că, prin ajutorul concret pe care militarii români îl ofereau populației din mediul rural, spre exemplu, cu brațe de muncă și inventar agricol pentru restabilirea producției ogoarelor în urma distrugerilor cauzate de conflagrația mondială, aceștia ar fi câștigat chiar și „dragostea și admirația populației care, la început, (îi) privea cu neîncredere.” (Ib.).

În acest sens, autoritățile militare din provincie începeau să conștientizeze necesitatea unor schimbări radicale în domeniul infrastructurii, construcției și modernizării drumurilor, a altor căi de comunicații pentru îmbunătățirea situației existente. Realizarea lor urma să contribuie la sporirea potențialului economic și, implicit, la ameliorarea situației categoriilor sociale largi ale populației din Basarabia (Agrigoroaiei, 1993, p. 90).

Pe lângă contextul unor raporturi cu populația locală, a existat și o implicare directă a instituției militare în activități cu destinație și utilitate socială. De exemplu, în anii 1919-1920, s-a construit doar o singură șosea care lega orașul Hâncești cu localitățile de la Prut, construcția celorlalte fiind mereu amânată. În 1920, la insistența Comandamentului Militar al Basarabiei, s-a început construcția șoselei Chișinău – Băcioi – Gara Zloți (Ib., p. 90). Drept rezultat, s-au executat 150 km de terasamente de șosele cu munca militarilor și a populației locale (Ib.).

Un volum mare de lucrări a fost lansat în anii '30, atunci când autoritățile române din Basarabia au identificat strategic dezvoltarea

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Autoritățile militare din provincie începeau să conștientizeze necesitatea unor schimbări radicale în domeniul infrastructurii, construcției și modernizării drumurilor, a altor căi de comunicații pentru îmbunătățirea situației existente. Realizarea lor urma să contribuie la sporirea potențialului economic și, implicit, la ameliorarea situației categoriilor sociale largi ale populației din Basarabia.

Generalul Constantin Lăzărescu, șeful Marelui Stat Major, a subliniat necesitatea începerii construcției, în anul 1933, a cca 900 km de drumuri în Basarabia, cu un cost estimat de 952 de milioane de lei. Până la urmă, decizia a aparținut prim-ministrului Iuliu Maniu, care a menționat că „ar fi bine să se înceapă construcția drumurilor în Basarabia”, hotărând alocarea, pentru Casa Autonomă a Drumurilor, a sumelor necesare pentru lucrările prevăzute în urgența I a Planului de dezvoltare a rețelei de drumuri.

rețelelor de drumuri și a infrastructurii ca elemente critice în modernizarea vieții și bunăstării populației locale. Dezvoltarea infrastructurii ca parte a dezvoltării unei rețele, alături de căile ferate și de cele navigabile, care să permită progresul operațiilor militare, a intrat pentru prima dată în atenția Consiliului Superior al Apărării Țării (Giurgiu, 2012, p. 91) în ședința din 22 februarie 1932, care s-a desfășurat la Palatul Regal, sub președinția Regelui Carol al II-lea. Generalul Constantin Ștefănescu-Amza, ministrul Apărării Naționale, a solicitat acordul pentru construirea șoselelor din Basarabia, „*acestea prezentând interese deopotrivă de importante atât strategice, cât și economice.*” (Ib.). Ulterior acestei întruniri, pe 13 decembrie, subiectul a fost reluat într-o nouă ședință a Consiliului Superior al Apărării Țării, desfășurată la Palatul Regal. Dându-i-se cuvântul, generalul Constantin Lăzărescu, șeful Marelui Stat Major, a subliniat necesitatea începerii construcției, în anul 1933, a cca 900 km de drumuri în Basarabia, cu un cost estimat de 952 de milioane de lei (Ib.). Până la urmă, decizia a aparținut prim-ministrului Iuliu Maniu, care a menționat că „*ar fi bine să se înceapă construcția drumurilor în Basarabia*” (Ib.), hotărând alocarea, pentru Casa Autonomă a Drumurilor, a sumelor necesare pentru lucrările prevăzute în urgența I a Planului de dezvoltare a rețelei de drumuri (Ib.).

În această privință, autoritățile militare române din Basarabia depuneau eforturi continue pentru îmbunătățirea și construcția drumurilor de diferite categorii. Prin urmare, în *Planul de lucru al d-lui ministru general Rășcanu*, publicat în *Cuvânt Moldovenesc* din 26 iulie 1931, a fost anunțat, într-un capitol cu denumire *Refacerea șoselelor cu sprijinul oștirii*, că, „*date fiind mijloacele aproape inexistente (...), voi face apel imediat la mâna de lucru militară, cu ajutorul căreia nădăjduiesc și pot începe chiar din luna august refacerea acestor șosele atât de necesare vieții economice de peste Prut.*” (*Planul*, 1931). Cu implicarea activă a Armatei s-au construit șosele care legau orașele Hotin și Cernăuți prin șoseaua Otaci – Grozinți – Colincăuți, Soroca cu Florești, Cahul cu gara Traian Val. Rețeaua de șosele, mai exact porțiuni de șosea și drumuri pietruite, lega porturile Reni, Chilia și localitățile din proximitate (Giurgiu, ib., p. 90).

În același timp, în articolul *D-I ministru general Rășcanu în nordul Basarabiei*, publicat în *Cuvânt Moldovenesc* din 25 septembrie 1931,

se menționa faptul că acesta a inspectat nordul Basarabiei, a stat de vorbă cu populația și autoritățile. La Soroca, „*Domnia Sa a spus că face, ca ministru, numai administrație și că va fi neîngăduitor cu cei cari nu-și fac datoria, și cu cei cari se ocupă cu politica*”. Publicația timpului menționează că lucrau 12.000 de soldați la șosele. Guvernul a alocat în acest scop 40 de milioane de lei. (D-I ministru, 1931).

Procesul de dezvoltare a rețelei de drumuri pentru necesitățile populației a fost o constantă a epocii. În comparație cu vechiul Regat și, mai ales, cu situația din Transilvania, starea infrastructurii din Basarabia era una mai precară. În 1920, în urma solicitării Comandamentului Militar al Basarabiei, a început construcția șoselei Chișinău – Băcioi – Rezeni – Gara Zloți, care a fost totuși întreruptă între anumiți ani (Xenofontov, 2024, pp. 114-115). Pentru anul 1938, a fost planificată modernizarea a 1.200 km, pe rutele Focșani – Bacău – Roman, Botoșani – Dorohoi – Cernăuți – frontieră; Sușița – Tecuci – Bârlad – Crasna – Huși – Chișinău; Fundata – Pitești – Râmnicu Vâlcea – Govora; Pitești – Curtea de Argeș; Sebeș – Deva – Arad – Timișoara; Cluj – Dej – Hamleu și Bazargic – Balcic, cu o finanțare de 800 de milioane de lei (Giurgiu, ib.).

În același timp, se remarcă faptul că dezvoltarea economică a României întregite era într-o criză adâncă, afectată de marea criză economică din anii 1929- 1933, declanșată prin căderea bancară de la New York. Ca rezultat, în toată provincia, atât în mediul urban, cât și în mediul rural, bântuia sărăcia. Cu toate dificultățile social-economice pe care le întâmpinau autoritățile române din provincie, acest fenomen social a fost unul prioritar în activitatea sa, în combaterea sărăciei fiind implicată și Armata.

Într-un alt articol, cu titlul *Starea lucrurilor din Basarabia*, publicat în ziarul *Cuvânt Moldovenesc* din 28 august 1931, ministrul Ioan Rășcanu a concretizat că una dintre sarcinile Armatei o constituie combaterea sărăciei: „*În orașele unde sărăcia și-a întins mai mult aripile, voi înființa cantine cu bucătării de campanie, astfel ca 50-60 de săraci să poată fi ospătați zilnic.*” (*Starea lucrurilor*, 1931). Astfel, trebuie menționat că, de fapt, Comandamentul militar, suplimentar misiunilor constituționale ale statului român, și-a asumat încă o sarcină, de importanță socială. Rezultatele Armatei de sprijin al populației au fost reflectate în presa din acea perioadă. În același

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În comparație cu vechiul Regat și, mai ales, cu situația din Transilvania, starea infrastructurii din Basarabia era una mai precară. În 1920, în urma solicitării Comandamentului Militar al Basarabiei, a început construcția șoselei Chișinău – Băcioi – Rezeni – Gara Zloți.

Implicarea soldaților aflați în timpul serviciului militar obligatoriu la îndeplinirea lucrărilor de interes public nu reprezenta datoria lor de bază, precum aceea de a duce acțiuni militare întru apărarea Statului, dar numai acest contingent militar, disciplinat, bine pregătit organizațional și operațional, a fost soluția de reacție și sprijin la o necesitate pentru care autoritățile nu aveau altă rezolvare.

timp, acest efort al militarilor români a trezit un sentiment patriotic de apartenență și mândrie națională românească. De exemplu, în ziarul *Cuvânt Moldovenesc* din 19 martie 1933, în articolul *Armata în ajutorul săracilor* se menționau, în acest sens, următoarele: „*Chipul nostru spune multe și împrăștie toate necuviințele ce i se aduc de dușmanii țării și neamului nostru, din lăuntru și din afara hotarelor. Precum în vreme de război, armata ne apără țara, ne apără avutul și viața noastră, în vreme de pace, armata sare totdeauna în ajutorul nevoiașilor. O vedem aici, împărțind mâncare caldă, în cursul iernii acesteia, săracilor de la Chișinău.*” (*Armata*, 1933).

Foto 2: Armata în ajutorul săracilor (Ib.)

Cu toate acestea, trebuie să menționăm că implicarea soldaților aflați în timpul serviciului militar obligatoriu la îndeplinirea lucrărilor de interes public nu reprezenta datoria lor de bază, precum aceea de a duce acțiuni militare întru apărarea Statului, dar numai acest contingent militar, disciplinat, bine pregătit organizațional și operațional, a fost soluția de reacție și sprijin la o necesitate pentru care autoritățile nu aveau altă rezolvare.

Ținând cont de circumstanțele severe de refacere social-economică în raport cu realitatea nesatisfăcătoare din perspectiva prestării serviciilor de către autorități pentru cetățenii plătitori de taxe, totuși, rolul și vizibilitatea Armatei în activitățile Programului de construcție

națională au devenit evidente în ceea ce privește îmbunătățirea modului de trai al populației basarabene.

În această configurare, Armata a reprezentat un potențial convingător în procesul de consolidare a eforturilor de eficientizare a procesului interbelic de construcție a națiunii. Angajarea permanentă și reușită a Armatei Române în depășirea obstacolelor bunei desfășurări a procesului de dezvoltare a domeniilor vieții cotidiene avea, astfel, capacitatea de a demonstra populației de la sate și orașe că Statul era preocupat conștient și depunea eforturi considerabile pentru modernizarea și consolidarea socio-economică a Basarabiei.

ROLUL ARMATEI ÎN ASISTENȚA SANITARĂ DIN PROVINCIE

O altă implicare directă a instituției militare în activități cu destinație și utilitate socială se referă la domeniul sanitar-social, deoarece, spre sfârșitul Primului Război Mondial, în Basarabia au apărut probleme dificile privind starea asistenței medicale și sanitare. Armatei i-a fost încredințată soluționarea problemelor de natură epidemiologică, dintre acestea, combaterea diferitelor infecții fiind una principală. Astfel, autoritățile civile și militare au creat un Inspectorat civil-militar al Basarabiei, care s-a ocupat de combaterea epidemiilor. Structurile de pe lângă Armată s-au organizat potrivit necesităților ivite, adică în „vederea” combaterii bolilor epidemice (Dumitraș, 2009, p. 11).

Ținând cont de situația creată, de posibilitățile existente, precum și de obligațiile asumate de Armata Română prezentă în Basarabia, generalul medic Nicolae Vicol, inspector general sanitar pentru Basarabia, a propus o serie de măsuri pentru redresarea situației, dintre care enumerăm: adaptarea organizării sanitare la cea administrativă, astfel încât operațiunile să fie coordonate în mod corespunzător; continuarea activității spitalelor civile, sub egida autorităților locale, prin coordonarea dintre autoritățile locale și Direcția Generală a Serviciului Sanitar Civil (Dumitraș, 2018, p. 82).

În susținerea acestor acțiuni de securitate sanitară, la indicațiile autorităților militare superioare ale Ministerului de Război al României, au fost înființate șase farmacii de garnizoană în orașele Bolgrad, Cetatea Albă, Tighina, Chișinău, Bălți și Hotin, cu misiunea de a colecta în totalitate materialul sanitar aflat în arealul lor geografic și aprovizionarea cu material sanitar a trupelor românești și a milițiilor

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Generalul medic Nicolae Vicol, inspector general sanitar pentru Basarabia, a propus o serie de măsuri pentru redresarea situației, dintre care enumerăm: adaptarea organizării sanitare la cea administrativă, astfel încât operațiunile să fie coordonate în mod corespunzător; continuarea activității spitalelor civile, sub egida autorităților locale, prin coordonarea dintre autoritățile locale, și Direcția Generală a Serviciului Sanitar Civil.

locale basarabene, precum și a spitalelor și farmaciilor organizate în provincie (Ib., p. 82). Tot în acea perioadă, pentru o cooperare eficientă cu autoritățile civile și în ajutorul populației locale a fost înființat un depozit central sanitar în comuna Călărași din proximitatea Chișinăului. De asemenea, pentru sprijinul medical al trupelor dislocate în Basarabia și lichidarea epidemiilor de boli contagioase, au fost înființate mai multe spitale militare (Ib.).

Ca o completare a activităților Serviciului sanitar militar român se dezvoltă o altă formă de asistență sanitară realizată de Armată, prin construcția și funcționarea băilor ostășești. Drept dovadă, într-o altă sursă mediatică interbelică basarabeană, în ziarul *Cuvânt moldovenesc*, în articolul *Baia Corpului 3 Armată*, a fost menționată grija Comandamentului Corpului 3 Armată pentru subalterni și pentru populația civilă. În articol se menționează că, „După munca armatei cu sădirea a zeci de mii de arbori, după clădiri de cazarmă, după clădirea Băii populare și a Căminului Cultural din Nisporeni Lăpușnei – ca să inserăm numai atât –, a venit și împlinirea unei mari lipse, clădirea băii garnizoanei Chișinău.” (Baia, 1931). Aceasta baie a fost finalizată la 10 ianuarie 1931 și a fost sfințită în prezența ofițerimii, a reangajaților și a reprezentanților autorităților civile. Baia se afla la Spitalul Militar al Corpului 3 Armată. În același timp, după relatările din publicația timpului, se menționa că generalul Dragu susținea că această baie este numai un început al programului de lucrări ce gândește să facă pentru oștire și pentru populația civilă (Ib.).

Programul și funcționarea Băii Corpului 3 Armată (Ib.)

Baia funcționează în zilele următoare de la orele 08:00 – 13:00 și 15:00 – 19:00 și anume:

Lunea, Miercuria, Vinerea și Sâmbăta – va funcționa pentru ofițerime, soțiile lor și soldați.

Marțea vor putea, dimineața și după-amiază – fac baie soțiile funcționarilor civili.

Joia – funcționarii civili.

Duminica – e zi de odihnă creștinească, deci baie nu va funcționa.

Foto 3: Generalul C. Dragu, comandantul al Corpului 3 Armată, și mulțumirea pentru organizarea băii (Ib.)

Problemele sănătății publice au devenit prioritare pentru Regatul Român, care, prin antrenarea autorităților civile și a Armatei, a organizat și a majorat numărul de instituții medicale, manifestate prin crearea unui sistem de dispensare, maternități mici, centre de puericultură, stațiuni de deparazitare, băi publice (Opopol, 2019, pp. 203-208). În ansamblu, activitatea Serviciului Sanitar Militar român în Basarabia, după Marea Unire, sub conducerea inspectorului general medic pentru Basarabia, Nicolae Vicol, în comun cu organele locale, a ameliorat starea sanitar-epidemiologică nesatisfăcătoare preexistentă și a generat un sistem al ocrotirii sănătății civile și militare, care a activat cu succes în perioada interbelică.

CONSIDERAȚII FINALE

În contextul abordării problematicei vieții cotidiene și modului de trai al populației basarabene din anii '30, impactul benefic al autorității militare a fost evidențiat prin realizarea procesului de reconstrucție a conștiinței elitei și populației basarabene, în pofida sprijinului material insuficient din partea autorității de Stat. Totuși, importanța programului de construcție națională a încurajat inițiativele independente ale corpului de ofițeri și subofițeri, în comun cu cei din provincie, pentru a promova reprezentativitatea culturii românești în mediul social al Basarabiei.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Activitatea
Serviciului
Sanitar Militar
român în
Basarabia, după
Marea Unire,
sub conducerea
inspectorului
general
medic pentru
Basarabia,
Nicolae Vicol,
în comun cu
organele locale,
a ameliorat
starea sanitar-
epidemiologică
nesatisfăcătoare
preexistentă și
a generat un
sistem al ocrotirii
sănătății civile și
militare.

Din nefericire, evenimentele din iunie 1940, odată cu începutul ocupației sovietice, au spulberat rezultatele și eforturile depuse de Armata Română împreună cu alte autorități române privind realizarea procesului de construcție națională în integrarea poporului românesc.

În aceste condiții social-istorice, Armata, împreună cu Biserica și Școala, a reușit, prin eforturi semnificative, să contribuie eficient la cele mai importante proiecte de conectare a Basarabiei cu restul spațiului social și cultural românesc, prin contribuția directă a personalului militar în mediul comunitar. Trebuie să menționăm și contribuția efectivului militar pe lângă modernizarea sistemului cultural național și executarea acțiunilor de natură material-constructivă, prin proiecte de infrastructură regională, construcții de drumuri comunale, zidirea și reconstruirea clădirilor și a edificiilor de interes social: școala, biserica, baia, căminul cultural ș.a. Cu toate acestea, realizările și influența Armatei asupra întregului proces de modernizare a traiului și vieții cotidiene a regiunii din perioada de referință nu au fost suficiente în a menține un curs durabil de dezvoltare. Din nefericire, evenimentele din iunie 1940, odată cu începutul ocupației sovietice, au spulberat rezultatele și eforturile depuse de Armata Română împreună cu alte autorități române privind realizarea procesului de construcție națională în integrarea poporului românesc.

BIBLIOGRAFIE:

1. Agenția Națională a Arhivelor/ANA (Chișinău). F. P-339, înv. 1, d. 3468, f. 4.
2. Agrigoroaiei, I., Palade, Gh. (1993). *Basarabia în cadrul României întregite, 1918-1940*, Chișinău: Universitas.
3. *Armata în ajutorul săracilor* (1933). În *Cuvânt Moldovenesc*, Chișinău, anul VII, nr. 12.
4. *Baia Corpului 3 Armată*. În *Cuvânt Moldovenesc*, anul VI, nr. 4, 18 ianuarie 1931.
5. *D-l ministru general Rășcanu în nordul Basarabiei* (1931). În *Cuvânt Moldovenesc*, anul VI, nr. 49, 25 septembrie.
6. Dumitraș, V. (2018). *Secvențe istorice vizând activitatea serviciului sanitar militar român în Moldova în timpul Primului Război Mondial și în Basarabia după Marea Unire din 1918 (dedicat Centenarului de la Marea Unire)*. În *Revista de Științe ale Sănătății din Moldova*, vol. 15(1), pp. 75-86.
7. Dumitraș, V., Dediu, I., Cârstea, N. (2009). *Managementul sanitar în campanie*. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic Medicina.
8. Giurgiu, L. (28 iulie 2012). *Conceptia Consiliului Superior al Apărării Țării privind dezvoltarea drumurilor în perioada interbelică. Sesiunea științifică „Ziua Arhivelor Militare”: Armata Română și societatea civilă – studii și comunicări*. Pitești, ed.: comandor dr. Marian Moșneagu,

- col. dr. Petrișor Florea, dr. Cornel Țucă. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.
9. Gusti, D. (1946). *Sociologia militans. Cunoaștere și acțiune în serviciul națiunii*, vol. II. București: Fundația „Regele Mihai I”.
10. Iliescu, R. (1928). *Cum s-a întemeiat Cercul Cultural „Cetatea Albă” în Cetatea Albă. Zece ani de la realipire (9 aprilie 1918 – 9 aprilie 1928)*. București: Tipografia Fundației Culturale „Principele Carol”.
11. Iliev, M. (2013). „ASTRA”. *Regionala Basarabiei (1924-1935) (I)*. În *Transilvania*, nr. 9, p. 91.
12. Mitu, O.-M. (2021). *Construcția națiunii și problema identitară în România Mare. Cazul sudului Basarabiei*. Galați: Universitatea „Dunărea de Jos”, Școala Doctorală de Științe Socio-Umane. Teză de doctorat.
13. Opopol, N., Pantea, V., Bahnarel, I., Friptuleac, G., Volneanschi, A. (2019). *Secvențe ale etapelor de dezvoltare a științei igienice în Republica Moldova*. În *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*, nr. 4(82).
14. Palade, Gh. (2010). *Integrarea Basarabiei în viața spirituală românească (1918-1940)*. Studii. Chișinău: Cartdidact.
15. Petrescu, D. (2008). *Onisifor Ghibu, misionar cultural în Basarabia*. În *Revista Română*, anul XIV, nr. 4 (54), decembrie.
16. Petrescu, D.-Șt. (2012). *Astra, stindard al culturii române în Basarabia (I)*. În *Revista română*. Iași, nr. 4.
17. *Planul de lucru al d-lui ministru general Rășcanu* (1931). În *Cuvânt Moldovenesc*, anul VI, nr. 31, 26 iulie.
18. *Starea lucrurilor din Basarabia (1931)*. În *Cuvânt Moldovenesc*, anul VI, nr. 36, 28 august.
19. Țicu, O. (2018). *Dilemele Independenței (I): Rolul armatei române în transformarea Basarabiei*, <https://moldova.europalibera.org/a/blog-centenarul-unirii-octavia-ticu/28988217.html>, accesat la 25 martie 2024.
20. Xenofontov, I.V. (2023-a). *Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău – „uzină de energie națională”*. În revista *Gândirea militară românească*. Lucrările conferinței științifice internaționale de studii de securitate și știință militară „Reziliență, dezvoltarea capacităților militare și cooperare la nivelul NATO-UE pentru realizarea unei strategii a securității la Marea Neagră”. București: Statul Major al Apărării, ediția a V-a, 14-16 noiembrie 2023.
21. Xenofontov, I.V. (2023-b). *Structuri militare în Chișinăul interbelic*. În *Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”*, nr. 10 (180).
22. Xenofontov, I.V. (2024). *Automobile în Chișinăul interbelic*. În *Dialogica*. Revista de studii culturale și literare, nr. 2.

